

na bogatstva radi ostvarenja profita, nego kritička analiza međusobnog utjecaja ekonomskog rasta i okoliša i prijedlog alternative kojom bi se zaustavilo uništavanje prirodnih resursa. Konačno, smatram da se radi o detaljnom pristupu autora simulacijama ekonomskih modela i poticanju rasprave u ekonomskoj znanosti, ali bitno je istaknuti kako su neke od navedenih tema nedostatno razrađene. Posvećenost stilu i pedantnosti pri tehničkoj izradi teksta (korektura i lektura) nažalost je izostala te i na to ukazujem autorima za neka buduća izdanja.

Vladimir Ivanović

Greta Thunberg, Svante Thunberg, Beata Ernman i Malena Ernman
NAŠA KUĆA U PLAMENU. Naša borba protiv klimatskih promjena
Egmont, Zagreb, 2019., 304 str.

Greta Thunberg je 17-godišnja svjetski poznata i internacionalno priznata švedska ekološka aktivistica. Njen put prema ekološkom aktivizmu je bio koliko postepen toliko i nagli. S ciljem za prvenstveno ekološkom promjenom, ali možda nesvjesna lavine koju će njeni postupci i odbijanje ignoriranja stvarnosti donijeti u svijet, u kolovozu 2018. je krenula sa štrajkom ispred švedskog parlamenta u Stockholmu. Jednom tjedno je odlučila sjediti ispred velike važne zgrade s ručno izrađenim natpisom i to se ubrzo pretvorilo u cijeli pokret „Fridays for Future“ ili „School Strike for Climate“ – današnji simbol ekološkog aktivizma općenito, a pogotovo kada su u pitanju mladi. Greta je odrasla u kreativ-

noj i izražajno bogatoj obitelji. Njen djed Olof, a zatim i otac Svante Thunberg, poznati su glumci. Njena majka Malena je uspješna operna pjevačica i članica švedske Kraljevske glazbene akademije. Odrasla u četveročlanjoj obitelji sa svojim roditeljima i mlađom sestrom Beatom, Greta je rano počela izražavati svoje emocije, no ne na uobičajen način. Ovo nije samo priča o Greti i njenom aktivizmu: ovo je priča o obitelji Thunberg i svim problemima s kojima se susretala prije i za vrijeme početka ovog globalnog pokreta. „Naša kuća je u plamenu“ kroz narativ majke Malene govori o sveobuhvatnoj situaciji plamena i u njihovom domu, mjestu gdje bismo se svi trebali osjećati najsigurnije. Kada bi danas netko rekao da ne zna tko je Greta, to bi bilo isto kao da kaže da ne zna tko je Malala Yousafzai ili pak 50-ih godina prošlog stoljeća Rosa Parks. Sve one su svojim nazgled malenim činom neposluha na legitimne i legalne vrste zakonskih nepravdi i životnih nelogičnosti utjecale na stotine, tisuće i milijune drugih. Drugih koji su dijelili njihovo mišljenje u tišini ili onih koji o tome nikada nisu razmišljali. A možda i onih koji jednostavno nisu posvećivali tome dovoljno pažnje. Jer zašto i bi kada se o tome gotovo uopće nije pričalo? Ako i jest, koliko u usporedbi sa svim drugim svakodnevnim informacijama koje dopiru do nas i koje su kratkotrajnije, ali nas njima zatrpavaju? Naš planet kakvog poznamo zbog našeg utjecaja ima rok trajanja i baš zato bismo trebali više razmišljati i razgovarati upravo o stvarima koje imaju najdugoročnije i kritičnije posljedice za prirodu, te na kraju krajeva i za nas koji živimo u njoj, htjeli mi to ili ne. Gretini govori izazivaju lavine reakcija, od kojih je najpoznatiji onaj 2008. godine na konferenciji

o klimatskim promjenama Ujedinjenih Naroda. Odjednom svi imaju mišljenje o klimatskom stanju Zemlje, a najviše o Greti i njenoj dobi, gestikulaciji i načinu govora. No prije nego razvijemo mišljenje o nekome ili nečemu, potrebno je razumjeti njihovu pozadinu. Isto se odnosi na klimatske promjene kao i na Gretu.

Nekad naizgled normalna djevojčica odjednom je počela pokazivati poteškoće u svakodnevnom funkcioniranju. Ubrzan život i prevelika očekivanja za uspjeh zbog dostupnosti resursa u razvijenoj zemlji poput Švedske su stvarale još veći pritisak i stigmju oko neuspjelog pokušaja uklapanja Grete u šprancirani školski sustav. Nemogućnost otkrivanja Gretine prave dijagnoze je još više otežavala život obitelji Thunberg. Sve Gretine muke su nalazile nerazumijevanje u školstvu, iako je pohađala relativno dobru školu koja bi trebala imati individualni pristup, no njeni problemi su dočekivali okretanje leđa i od vršnjaka i od učitelja koji nisu bili educirani za takvo što. Malena se prisjeća mučnih dana koji su se pretvorili u nekoliko godina kada je njena djevojčica odbijala hranu i propadala pred njenim očima zbog toga što joj je bilo potrebno nešto što ni ona sama, a ni njena obitelj još nisu mogli razumjeti. Zbog Gretinih još nepoznatih poteškoća, dinamičan život njenog oca Svantea i majke Malene morao se usporiti. Njihove profesije su zahtijevale česta putovanja u inozemstvo, pogotovo njene majke koja je održavala koncerte po stranim zemljama. Greta je također sve više ostajala kod kuće. Zahvaćena neobjašnjivom depresijom jedva je izlazila iz kreveta. Usporedno s time razvila je velik interes za klimatska i ekološka pitanja. Vrijeme koje je provodila kod kuće nije

ubilo njenu znatiželju o svijetu, a njeni roditelji su brinuli da ne propušta nužno obrazovanje u toj ranjivoj dobi. Njena majka je bezuspješno pokušavala pronaći profesionalnu pomoć Greti i sama je gotovo svo vrijeme ulagala čitajući knjige o psihičkim disfunkcijama. Gretin interes o planetu nije ostao samo na znatiželji, već je svoje spoznaje strastveno dijelila za obiteljskim stolom, ne shvaćajući kako kao društvo i civilizacija sa svim znanstvenim spoznajama koje imamo, i dalje živimo na način koji sam sebe uništava. Aspergerov sindrom je jedan je od poremećaja iz autističkog spektra karakteriziran poteškoćama u društvenoj interakciji i ograničenim, stereotipnim interesima i aktivnostima. Karakteriziraju ga poteškoće u komunikaciji, a oni dijagnosticirani njime ne pokazuju poremećaje u kognitivnim sposobnostima i inteligenciji. Ono što ga čini problematičnim je zapravo razlika u ponašanju, a ne nemogućnost. Upravo Asperger je dijagnoza koja je pripisana Greti i koja je bila odgovorna za njeno ponašanje. Njena majka se prisjeća osjećaja nemoći prije postavljanja dijagnoze i daška nade za njenu obitelj nakon nje. Sada je Gretino ponašanje napokon imalo ime, a s time i način na koji će mu moći pristupiti. Uskoro nakon toga, i njenoj mlađoj kćeri Beati je dijagnosticiran poremećaj hiperaktivnosti – ADHD. Malena je, pod utjecajem istraživanja o svemu što je utjecalo na njene kćeri i njihove poteškoće te na Gretine strasti o klimatskim promjenama, uspostavila poveznice između današnjeg načina života, nepovezanosti s prirodom i psihičkih bolesti i disfunkcija.

Život u Švedskoj Greta je prepoznala kao privilegiran u odnosu na većinu ostatka svijeta. Let avionom je najveći oblik za-

gađenja koje pojedinac može individualno napraviti u najkraćem vremenskom roku, a stotine švedskih obitelji je samo za blagdan uobičajeno odlazilo na svoja putovanja na druge krajeve svijeta vidjeti čari tropskih zemalja. Ono što se do tada shvaćalo kao normalnim dijelom života za mnoge građane bogate Švedske, Greta je doživljavala kao dvoličan čin visoka. Švedska je jedna od najrazvijenijih i najuređenijih zemalja u Europi i svijetu. Svake godine se u njihovom parlamentu govori o pitanjima klimatskih promjena i o onome što treba učiniti u cilju smanjenja ispuštanja ugljika u atmosferu. Greta je naime primijetila da se svake godine govori o istom, a dužnost da se nešto u stvarnosti pokrene ili zaustavi, prebacuje se na druge zemlje. Krivica se isto tako prebacuje i na zemlje poput Indije koje su jedne od najvećih zagađivača atmosfere svojom zaostalom industrijom. Ali razlika između razvijenih i nerazvijenih bića je njihova svijest i time mogućnost odabira postizanja ciljeva. Tako je i razlika između razvijenih i nerazvijenih zemalja upravo u mogućnosti razvijenih zemalja da koriste tehnologije i sredstva koja su im dostupna u najbolje moguće svrhe s najmanje moguće štete za ekosustave. Kako očekivati od nerazvijene Indije da promijeni svoju industriju, kada bogate zapadne zemlje poput one u kojoj živi Greta i dalje samo govore o tome, a ne donose konstruktivne odluke? Kome je lakše krenuti u život – siromašnom djetetu iz brazilske favele, ili svjetloputom djetetu iz predgrađa američkog ili europskog gradića? Svima nam je jasan odgovor na to pitanje. Pa zašto onda i dalje govorimo o tome tko prvi treba započeti s aktivnom borbom protiv klimatskih promjena? Sve zemlje s tom mogućnošću i privilegijom bi to trebale učiniti kolektivno, bez prebacivanja lop-

tice, i kao što je Greta primijetila, ne samo na papiru potpisivanjem raznih dokumenata, što se događa od osamdesetih godina prošlog stoljeća. Majku prirodu nije briga gdje stoji potpis da ćemo nešto promijeniti. Društvene mreže se u današnjem digitaliziranom svijetu nazivaju tako upravo zbog svojeg utjecaja na društvo, a ne zbog čimbenika druženja. One, zajedno s općim postojanjem interneta i medija, jesu te koje su upoznale cijeli svijet s klimatskim aktivizmom petnaestogodišnje djevojčice. Greta je prepoznala njihovu važnost, i povremeni komentari drugih na njene videe i objave vrtoglavu su se pretvorili u internet senzaciju. No Greta nije htjela biti samo internet senzacija. Ona je htjela utjecati na ljude i njihovu promjenu ponašanja, osvijestiti ih i napraviti promjenu. Greta je *influencerica*, ali ne onakva kakve vežemo uz taj pojam. Tu riječ obično vežemo za savršene slike sebe ili putovanja na Instagramu i Facebooku, pokazivanje svih luksuza života i marketinški nabijenih statusa i poruka. Ona je strogo osudila takvo utjecanje koje samo pokazuje lažni sjaj i ignorira sve probleme potrošačkog svijeta u kojem je jedini cilj imati i trošiti sve više i više i više... Svijeta u kojem oko 790 milijuna ljudi i dalje nema pristup pitkoj vodi. Svijeta u kojem jedan mali dio odlazi na luksuzna putovanja, dok se drugi, najčešće iz destinacija tih istih putovanja bori s osiguravanjem egzistencije sebe i svoje obitelji. Greta ne želi živjeti u takvom svijetu. Ona svoju moć popularnosti želi iskoristiti za nešto korisnije i značajnije od prodaje *fitness shakeova* i profitiranja na lažima. Njene slike ne pokazuju sjaj njenih putovanja po svijetu i gostovanja u američkim *talk-show* emisijama. Ona svojim malim, ali značajnim promjenama u svome živo-

tu poziva da i mi učinimo isto. I sigurno bi joj bilo brže stići do SAD-a na razne klimatske konferencije avionom nego brodom transatlantičkog smjera putovanja i nultom stopom emisije ugljika. Bez obzira na to, ona je ipak odlučila prihvatiti sve dobre mogućnosti koje joj je donijela popularnost i odbaciti licemjerje svih nas koji volimo životinje, ali neke na mekanim dekcama, a neke u tanjuru. Kao što i volimo Zemlju, ali malo više volimo sami sebe i svoje sebične potrebe udovoljavanja skupom odjećom svakih par mjeseci, i putovanjima na Sejše avionom zbog kojeg će s vremenom isti nestati, zbog topljenja ledenjaka i podizanja razine mora. Klimatski pokreti postoje preko trideset godina, ali su ušli u *mainstream* kulturu današnjeg društva. Toliko smo već navikli imati parade i obilježavati promjene, da smo ih zaboravili provoditi. Današnji štrajkovi su više nalik svečanom obilježavanju ili gradskoj povorci, nego borbi za pravdu. I vlasti i javnost su postale imuni na njih. Osjećamo li se uopće pozvanima sudjelovati u borbi za nešto, kada je toliko toga krivo u našem društvu, da niti ne znamo za što bismo se prvo borili, uz sve obaveze koje su nam nametnute? Malena spominje i važnost „#MeToo“ pokreta protiv seksualnog zlostavljanja žena. Prošlih nekoliko godina su svakako bile ponovni pokušaj evoluiranja našeg društva u socijalnom i svakom drugom smislu, a svojim akcijama ćemo utjecati na to hoće li pokreti poput njega i „Fridays For Future-a“ biti dovoljni da ostave utisak veći od onog ekološkog koji sada ostavljamo za sobom.

Greta Thunberg je svojim aktivizmom u zadnje dvije godine svakako postala prvo lice obrane našeg planeta. „Naša kuća u plamenu“ je vrlo osobni i detaljan prikaz

nje i njene obitelji, ali u knjizi ne manjka pozivanja na znanstvene činjenice o klimatskim promjenama i ekološkim pitanjima. Knjiga prikazuje borbu sa školskim, zdravstvenim i socijalnim sustavom unutar obitelji zbog Gretine i Beatine dijagnoze, kao i borbu s istim sustavom izvan obitelji zbog klimatskih promjena. U društvu gdje je naglasak na kontinuiranom i eksponencijalnom rastu, Greta poziva da usporimo. Kao što je i njoj zbog njene dijagnoze bilo potrebno usporavanje da na kraju promijeni smjer u koji ulaže svoju energiju, a to je borba za našu planetu, tako je možda i Zemlji potrebno isto to, kako bismo pokušali živjeti u sinergiji s njome. Požari u Amazoni, zatim u Australiji, zime u Zagrebu bez snijega, neobično rani „sezonski“ požari na Jadranu samo su jedni od događaja koji nas upozoravaju da nešto činimo krivo. Potres u Zagrebu se znanstveno mogao očekivati, ali je sigurno podsjetnik koliko smo zapravo krhki naspram prirodnih pojava. U doba kada je svijet zahvatio korona virus, industrija je usporila, i već sada tek nekoliko mjeseci usporavanjem čovjekova djelovanja mogu se vidjeti pozitivne promjene u ekološkim sustavima i u atmosferi. Od zatvaranja ozonske rupe nad Arktikom do bistrih kanala Venecije i neba iznad velikih metropola, priroda je potvrdila da Gretin aktivizam nije uzalud. Iako se „School Strike for Climate“ preselio *online* zbog mjera samoizolacije, nadajmo se da neće pasti u zaborav kada nam život ponovno ubrza tempo, i da ćemo svojim postupcima utjecati na to da taj tempo opet ne bude brži nego što ga Zemlja može pratiti.

Lara Tomorad-Rudec